

ЩОДО ІНФОРМАЦІЙНОЇ ПРИВАТНОСТІ ФІЗИЧНОЇ ОСОБИ

Досліджується особиста інформація як особисте немайнове право фізичної особи, аналізуються її характерні ознаки, забезпеченість законодавчого захисту. Наголошується на тому, що ступінь реалізації права фізичної особи на особисте життя практично завжди прямо залежить від рівня гарантування такого права державою.

Ключові слова: інформаційна приватність, особиста інформація.

Микуліна М.М. Об информационной приватности физического лица

Исследуется личная информация как личное неимущественное право физического лица, анализируются ее характерные признаки, обеспечение законодательной защиты. Отмечается, что степень реализации права физического лица на личную жизнь практически всегда прямо зависит от уровня гарантирования такого права государством.

Ключевые слова: информационная приватность, личная информация.

Mikulina Marina. For information privacy of an individual

Investigates personal information as private non-proprietary right of an individual, analyzed its characteristics, providing legal protection. It is marked on that the degree of realization of right for physical personality on the personal life practically always straight depends on the level of guaranteeing of such right the state.

Key words: informational privacy, personal information.

Новою історичною фазою розвитку цивілізації, в якій основні продукти виробництва – інформація і знання, є інформаційне суспільство. Йому притаманні такі особливості, як зростання ролі інформації, знань та інформаційних технологій у житті суспільства; збільшення числа осіб у сфері інформаційних технологій, комунікацій і виробництві інформаційних продуктів та послуг; інформатизація суспільства із застосуванням телефонії, радіо, телебачення, мережі Інтернет, традиційних і електронних ЗМІ; створення глобального інформаційного простору, що забезпечує ефективну інформаційну взаємодію людей, їх доступ до світових інформаційних ресурсів; розвиток електронної демократії, інформаційної економіки, електронного суспільства, цифрових ринків, електронних соціальних і господарюючих мереж. Становлення такого інформаційного суспільства, як зазначають дослідники¹, що ґрунтуватиметься на телекомунікаціях, потребуватиме посилення політики обліку (біометрії, криптографії). Тобто вплив інформаційного фактора на всі сфери людського життя стає причиною виникнення й певних загроз інформаційним правам особи.

На сьогодні можна констатувати, що інформаційні права людини є дуже вразливими і недостатньо захищеними. Уявлення та наукові пошуки про особисте життя людини та гарантії забезпечення її недоторканності розроблялися в усі часи. Однак ступінь реалізації права фізичної особи на особисте життя практично завжди прямо залежав від рівня гарантування такого права державою. Нині сформувалися два основних напрями щодо визначення поняття інформації як об'єкта цивільних прав: концепція розуміння інформації як нематеріального блага і кон-

© МІКУЛІНА Марина Михайлівна – кандидат юридичних наук, доцент кафедри цивільно-правових дисциплін Національної академії СБ України

цепція права власності на інформацію², однак поза увагою дослідників залишаються проблеми правового режиму інформації як нематеріального блага та об'єкта особистих немайнових відносин. Основна проблема полягає у тому, що у разі закріплення інформації на матеріальному носіїві виникають об'єкти: 1) нематеріальний, тобто власне інформація і 2) матеріальний носій. До того ж інформація є ще й нематеріальним результатом інтелектуальної діяльності фізичної особи. З цього випливає, що інформація є спорідненою з такими об'єктами цивільного права, як особисті немайнові блага і об'єкти інтелектуальної власності.

Звернемося насамперед до теоретичних обґрунтувань ознак інформації як об'єкта цивільних прав фізичної особи. Основними ознаками інформації дослідники³ називають змістовність, системність, селективність, субстанціональну несамостійність, наступництво, невичерпність, масовість, здатність трансформуватися, універсальність, якість та ін. Синтезуючи різні наукові теорії щодо інформації, можна виокремити такі характерні її ознаки: 1) ідеальність, тобто знання, відображене у свідомості фізичної особи; 2) кількісні характеристики (обсяг, щільність, ємність, інформативність, невичерпність та ін.); 3) якісні характеристики (новизна, актуальність, повнота, вірогідність, корисність, цінність тощо); 4) нелінійність, тобто швидко та адекватне реагування на мінливу обстановку; 5) існує завдяки взаємодії суб'єктів; 6) відображає явища об'єктивно чи помилково; 7) повна/неповна; 8) доступ може бути обмежений/необмежений; 9) може бути соціально цінною; 10) може мати майновий/немайновий характер тощо.

Чинне законодавство, зокрема ст. 200 Цивільного кодексу (далі – ЦК) України та ст. 1 Закону України «Про інформацію»⁴ визначає інформацію як документовані або публічно оголошені відомості про події та явища, що відбуваються у суспільстві, державі та навколишньому середовищі. Цей Закон, називаючи основні види інформації, якими є статистична, адміністративна, масова, інформація про діяльність державних органів влади та органів місцевого самоврядування, права, інформація довідково-енциклопедичного характеру, соціологічна, податкова, виокремив інформацію про особу як виду. Згідно зі ст. 23 Закону інформацією про особу є сукупність документованих або публічно оголошених відомостей про особу. Однак виокремлення законодавцем інформації про особу як видової не є, на нашу думку, інформацією у розумінні «про події та явища», а саме у значенні «про особу». До того ж спостерігаємо протиставлення «документовані» та «або публічно оголошені відомості». Документовані означає «обґрунтовані документами»⁵, тобто документовані відомості, як впливає із норми Закону, є власне відомості та їх матеріальне уречевлення. А застосовуючи конструкцію «або публічно оголошені відомості», законодавець припускає надання їй такого самого правового режиму, що й документованій інформації, не визначаючи її форми, кількості осіб, яким оголошуються відомості, тобто має бути оголошена у будь-якій формі (усній, письмовій та ін.). Також зазначимо, що відомості можуть бути одночасно і документовані, і оголошені публічно (у теле-, радіопередачі). Крім того, оскільки можна припустити, що відомості, про які йдеться у нормі, свідчать «про події та явища, що відбуваються» або відбулися, не ураховано ті, що передбачаються, плануються – а вони теж можуть містити відомості.

Слід зазначити й те, що Закон (ч. 2 ст. 23) основними даними про особу (персональними даними) визначає: національність, освіту, сімейний стан, релігійність, стан здоров'я, адресу, дату і місце народження. Однак такі відомості про особу (чи окремі з них) можуть належати й до інших видів інформації (називали-

ся вище).

Отже, із зазначеного випливає, що жоден із різновидів інформації не може слугувати в повному обсязі для створення такого особистого немайнового права, як особиста інформація, тобто вважаємо, що це ще один вид інформації. Особиста інформація повинна охоплювати таку частину інформації про фізичну особу, яку формує та визначає її режим сама особа.

Законодавство не містить визначення права на особисту інформацію або яких-небудь характеристик чи складових. Водночас право на інформацію (ст. 302 ЦК України) визначено як особисте немайнове право фізичної особи, яке гарантує можливість вільно, на свій розсуд, для реалізації своїх прав, свобод і законних інтересів, здійснення завдань і функцій: 1) збирати, тобто набувати, придбавати, накопичувати згідно із законодавством України документованих або публічно оголошених відомостей; 2) зберігати, тобто забезпечувати належний стан інформації та її матеріальних носіїв; 3) використовувати – застосовувати, послуговуватися задля своїх інформаційних потреб у законний спосіб; 4) поширювати інформацію – розповсюджувати, популяризувати, пропагувати законним способом документовані або публічно оголошені відомості. До цього слід додати й такі повноваження фізичної особи, як можливість захищати свої права: а) вимагати від інших осіб припинення дій, спрямованих на обмеження її особистих немайнових прав; б) звертатися до компетентних державних органів за захистом порушеного права. Це підтверджується і нормами Закону України «Про інформацію», зокрема, ст. 14 визначає основні види інформаційної діяльності – одержання, використання, поширення, захист та зберігання. У літературі⁶ висловлюється пропозиція вважати основними видами такої діяльності збирання, зберігання, обробку, поширення, тобто замінити «право використовувати інформацію» на «право обробляти» – спрямовувати на зміну змісту чи форми вираження первинної інформації, в результаті якої з'являється нова інформація.

Зазначимо також, що інформація є об'єктом права власності фізичної особи, це право вона здійснює відповідно до закону за своєю волею, незалежно від волі інших осіб. Інформація може бути об'єктом права власності у повному обсязі, а також лише володіння, користування чи розпорядження. Власник інформації щодо об'єктів своєї власності має право здійснювати будь-які законні дії.

Згідно з ч. 5 ст. 31 Закону України «Про інформацію» організації, які збирають інформацію про громадян, повинні до початку роботи з нею здійснити державну реєстрацію відповідних баз даних у встановленому законом порядку. Законодавець передбачає (ч. 1 ст. 31) доступ осіб до інформації про них у таких правах, як: а) знати у період збирання інформації, які відомості про них і з якою метою збираються; б) як, ким і з якою метою вони використовуються; в) доступ до інформації про них; г) заперечення правильності інформації; д) заперечення повноти, доречності тощо.

Слід також зазначити, що отримання та зберігання інформації про фізичну особу повинні бути обмежені законно встановленою кількістю і метою. Законодавець, розмежовуючи інформацію за режимом доступу на відкрити та з обмеженим доступом, передбачає самостійне визначення фізичною особою режиму доступу до інформації, якою вона володіє (професійною, діловою, виробничою, банківською, комерційною чи іншого характеру), одержаною за власні кошти або такою, що є предметом її професійного, ділового, виробничого, банківського, комерційного та іншого інтересу, і не порушує передбаченої законом тасм-

ниці.

Обмеження доступу до інформації можливе лише за дотримання сукупності вимог, передбачених у Законі:

– винятково в інтересах національної безпеки, територіальної цілісності або громадського порядку з метою запобігання заворушенням чи злочинам, для охорони здоров'я населення, для захисту репутації або прав інших людей, для запобігання розголошенню інформації, одержаної конфіденційно, або для підтримання авторитету і неупередженості правосуддя;

– розголошення інформації може завдати істотної шкоди цим інтересам;

– шкода від оприлюднення такої інформації переважає суспільний інтерес в її отриманні⁷.

У контексті зазначеного можна розмежувати інформацію: щодо фізичної особи та джерела інформації – на приватноправову та публічно-правову; за режимом доступу – на загальнодоступну та з обмеженим доступом.

Розглядаючи особисту інформацію як особисте немайнове право фізичної особи, слід зазначити, що чинне законодавство України не містить критеріїв щодо однозначного кваліфікування різних відомостей, які мають конфіденційний характер. Законодавець (ст. 28 Закону України «Про інформацію») розмежував інформацію за режимом доступу на відкриту та інформацію з обмеженим доступом, а останню (за правовим режимом) – на конфіденційну і таємну (ст. 30 Закону України «Про інформацію»).

У літературі⁸ суб'єктом інформації з обмеженим доступом вважається особа, до володіння якої належить відповідна інформація з обмеженим доступом. Така особа відповідно до чинного законодавства уповноважена збирати, зберігати, обробляти чи іншим чином використовувати інформацію з обмеженим доступом з метою реалізації та захисту своїх прав і законних інтересів. Розпорядником такої інформації є особа, яка згідно з чинним законодавством уповноважена приймати рішення щодо способів і порядку використання інформації з обмеженим доступом або іншим чином визначати долю такої інформації. Споживачем зазначеної інформації вважається особа, яка на законних підставах отримала інформацію з обмеженим доступом для використання в особистих цілях.

Найважливішим заходом щодо забезпечення збереження інформації з обмеженим доступом є обмеження кількості дійсних і можливих її володільців і розпорядників. Ці особи повинні вживати активних заходів для обмеження вільного доступу до такої інформації третіх осіб. Якщо такі заходи не убезпечили інформацію від доступу, то «особа, яка стала свідком подій із життя іншої особи, характер яких очевидно конфіденційний, зобов'язана обмежити подальше поширення цих відомостей серед осіб, які не мають такої інформації. Цей обов'язок впливає з принципу неприпустимості втручання кого-небудь у сферу особистого життя людини (ст. 3 ЦК України)»⁹.

Вважаємо, що характерними рисами такої інформації є: 1) незагальнодоступність (доступ до цих відомостей обмежується володільцем інформації); 2) особлива цінність цієї інформації через її дійсну чи потенційну невідомість іншим особам (економічна та/або духовна цінність до моменту її незаконного отримання, розголошення чи використання); 3) відповідність обмеженням, визначеним законодавством; 4) вжиття законних заходів обмеження вільного доступу до цієї інформації; 5) можливість завдання шкоди (матеріальної чи моральної) особам, зацікавленим у нерозголошенні інформації, або таким, яких вона стосується,

внаслідок вчинення незаконних дій з такою інформацією; б) юридична відповідальність за незаконні дії з інформацією з обмеженим доступом. Із зазначених особливостей інформації з обмеженим доступом випливає, що їй притаманна «двоєдина природа, що виявляється в єдності приватного (особистого) інтересу і суспільних потреб при значній перевазі публічного правового начала... Одночасність двох начал, їхнє переплетення, загальнодержавна значимість інформації визначають її особливе місце в системі сучасного права як особливого об'єкта права»¹⁰.

Отже, особиста інформація фізичної особи – це відомості, що є у володінні, користуванні та розпорядженні фізичної особи чи уповноваженої нею особи, щодо перебігу природної та/або соціальної життєвості особи, сім'ї, рідних чи інших осіб, правовий режим яких визначає така особа (крім відомостей, що становлять державну та іншу, передбачену законом таємницю, розголошення якої завдає шкоди особі, суспільству і державі), і розголошення яких може завдати майнової та/або моральної шкоди фізичній особі.

1. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: ru.wikipedia.org/wiki/информационное_общество. 2. *Богуш В.М.* Інформаційна безпека держави / В.М.Богуш, О.К.Юдін. – К.: МК-Прес, 2005. – 432 с.; *Василюк В.Я.* Інформаційна безпека держави: курс лекцій / В.Я.Василюк, С.О.Климчук. – К.: КНТ: Скіф, 2008. – 136 с.; *Кулініч О.О.* Загальні положення про інформацію з обмеженим доступом у цивільному праві: монографія / Кулініч О.О. – Одеса: Видавець Букаєв Вадим Вікторович, 2008. – 242 с.; *Бачило И.Л.* Информационное право: учебник / И.Л. Бачило, В.Н. Лопатин, М.А.Федотов; [под ред. акад. РАН Б.Н.Топорнина]. – СПб.: Юридический центр Пресс, 2001. – 789 с.; *Копылов В.А.* Информационное право: учебник / Копылов В.А. – М.: Юристь, 2003. – 511 с.; *Нестеренко О.* Право на доступ до інформації: теорія та практика / Нестеренко О. – Х.: Права людини, 2008. – 347 с.; *Марущак А.* Зміст поняття «забезпечення доступу до інформації» / А.Марущак // Право України. – 2008. – № 5. – С. 99-104. 3. *Бачило И.Л.* Цит. работа. – 789 с.; *Лопатин В.Н.* Правовая охрана и защита права на тайну / В.Н.Лопатин // Юридический мир. – 1999. – № 4. – С. 32-36.; *Проблемы гармонизации законодательства Украины и стран Европы* / [под общ. ред. Е.Б.Кубко, В.В.Цветкова]. – К.: Юринком Интер, 2003. – С. 539-553; *Гражданское право: учебник* / [под ред. Л.П.Сергеева, Ю.К.Толстого]. – М.: Проспект, 1999. – Т. 1. – 784 с. 4. *Закон України «Про інформацію»* від 02.10.1992 р. № 2657-ХІІ. 5. *Великий тлумачний словник сучасної української мови*. – К.; Ірпінь: ВТФ «Перун», 2005. – 1728 с. 6. *Проблеми здійснення та захисту особистих немайнових прав фізичної особи в умовах євро інтеграції*: зб. наукових матеріалів круглого столу, м. Хмельницький, 12 жовтня 2007 р. – Тернопіль: Вид-во «Підручники і посібники», 2007. – 238 с. 7. *Закон України «Про доступ до публічної інформації»* від 13.01.2011 р. № 2939-VІ. 8. *Волчинская Е.К.* Защита персональных данных. Опыт правового регулирования / Волчинская Е.К. – М.: Галерея, 2001. – 236 с. 9. *Кулініч О.О.* Загальні положення про інформацію з обмеженим доступом у цивільному праві: монографія / Кулініч О.О. – Одеса: Видавець Букаєв Вадим Вікторович, 2008. – 242 с. 10. *Строганова И.В.* Правовой режим конфиденциальной информации (гражданско-правовой аспект): дис. ... канд. юрид. наук / Строганова И.В. – Екатеринбург, 2004. – 210 с.